

dr Magdalena Kotulska-Kmieciak

ORCID: 0000-0001-6615-6778

magdalenakotulska@vp.pl

Katedra Zarządzania Jakością i Własnością Intelektualną
Politechnika Świętokrzyska w Kielcach

Zwrot utraconego przez świadka zarobku lub dochodu w związku ze stawieniem się przed sądem – glosa do wyroku SN – IOZ z dnia 5 czerwca 2023 r., I ZSK 44/22, LEX nr 3567121

Słowa kluczowe: zwrot kosztów stawiennictwa na wezwanie; bezpośrednie stosowanie Konstytucji; demokratyczne państwo prawa; praworządność; niezawisłość sędziowska; prawo sędziowskie

Artykuł 618b § 3 k.p.k. ustanawia górną granicę kwoty, jaka może zostać zwrócona świadkowi z tytułu utraconego zarobku lub dochodu w związku ze stawieniem się na wezwanie sądu. Ta maksymalna kwota jest znacznie niższa od przeciętnego dziennego wynagrodzenia¹ osoby otrzymującej płacę minimalną i jako taka w większości przypadków nie rekompensuje rzeczywistej straty poniesionej przez świadka, który stawiał się przed sądem. Z tego powodu wspomniany wyżej przepis uważany jest za niezgodny z Konstytucją RP, na razie jednak Trybunał Konstytucyjny nie uznał go za taki, więc przepis ten pozostaje w mocy. Mimo to część sędziów go nie stosuje, wychodząc z założenia, że ma prawo pomijać przepisy, które ich zdaniem są niezgodne z Konstytucją RP. Czyniąc to, narażają się na odpowiedzialność dyscyplinarną. Niniejsza glosa (częściowo krytyczna) dotyczy wyroku Sądu Najwyższego – Izby Odpowiedzialności Zawodowej, na mocy którego sąd uniewinnił sędziego, która postąpiła w ten sposób.

I. W myśl art. 618b § 3 k.p.k. górna granica rekompensaty za zarobek lub dochód utracony przez świadka, który stawiał się na wezwanie w postępowaniu karnym, wynosi równowartość 4,6% kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, której wysokość, ustaloną według odrębnych zasad, określa ustawa budżetowa.

Analogiczne rozwiązanie przewiduje art. 86 ust. 3 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (który znajduje odpowiednie zastosowanie także w sprawach administracyjnych i sądownoadministracyjnych) w odniesieniu do maksymalnej wysokości rekompensaty utraconego zarobku, jaka może być przyznana osobie (w tym również stronie – w określo-

¹ Chodzi o średnią miesięczną kwotę stawki dziennej obliczanej jako iloraz kwoty wynagrodzenia i liczby dni roboczych w danym miesiącu.

nych przypadkach²), która stawiała się przed sądem cywilnym, sądem administracyjnym albo organem administracji publicznej (o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej).

Wyznaczana w ten sposób wartość (wynosząca w 2021 r. 82,31 zł, a obecnie – w 2025 r. – 86,43 zł) w większości przypadków nie rekompensuje rzeczywistej straty poniesionej przez stronę, świadka czy biegłego, którzy stawili się przed sądem lub organem administracji publicznej. Nigdy nie rekompensuje ona zarobku utraconego przez osobę, która jest zatrudniona na podstawie umowy o pracę, ponieważ jest znacznie niższa nawet od przeciętnego dziennego wynagrodzenia osoby otrzymującej płacę minimalną.

II. Wspomniane wyżej przepisy określające maksymalną wysokość rekompensaty utraconego zarobku lub dochodu są uważane za niezgodne z Konstytucją RP. Takie stanowisko prezentował m.in. Rzecznik Praw Obywatelskich w swoich wystąpieniach do Ministra Sprawiedliwości oraz do Przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Senatu RP³. Abstrahując od kwestii słuszności tego stanowiska (powróć do niej w dalszej części glosy), należy zauważyć, że na razie Trybunał Konstytucyjny nie uznał omawianych przepisów za niezgodne z Konstytucją RP, więc obowiązują one. Mimo

to niektórzy sędziowie ich nie stosują, wychodząc z założenia, że mają prawo pomijać przepisy, które w ich ocenie naruszają Konstytucję RP. Narażają się w ten sposób na odpowiedzialność dyscyplinarną.

Kwestia zasadności wymierzenia kary dyscyplinarnej za tego rodzaju zachowanie była przedmiotem glosowanego wyroku Sądu Najwyższego – Izby Odpowiedzialności Zawodowej. Obwinionej sędzi zarzucono, że rozpoznając sprawę dotyczącą „przyznania wynagrodzenia za utracony zarobek”, działając z zamiarem bezpośrednim oraz przekraczając swoje uprawnienia w sposób oczywisty i rażący, obraziła przepisy prawa, tj. art. 618b § 3 k.p.k. w zw. z art. 121 § 1 k.p.w., poprzez przyznanie dwóm świadkom „wynagrodzenia” za utracony na skutek stawienia przed sądem zarobek w wysokości 300 i 500 zł. Zdaniem zastępcy Rzecznika Dyscyplinarnego sędziego działała w ten sposób na szkodę interesu publicznego, ponieważ należna świadkom kwota na podstawie wskazanego przepisu nie mogła przekroczyć 82,31 zł. Tym samym wyczerpała również znamiona umyślnego przestępstwa ściągane z oskarżenia publicznego, określonego w art. 231 § 1 k.k. (działanie na szkodę interesu publicznego w wyniku przekroczenia uprawnień).

Jak wynika z uzasadnienia glosowanego orzeczenia, w toku wszczętego postępowania dyscyplinarnego sędziego złożyła „oświadczenie, w którym podała, że działała w ramach obowiązków orzeczniczych, gdzie niezawisłość sędziowska dotyczy nie tylko sfery oceny dowodów, ale i wykładni prawa. Zatem dokonana przez nią interpretacja prawa nie może być w demokratycznym państwie powodem do podejmowania wobec sędziego jakichkolwiek retorsji, w tym działań dyscyplinarnych (...). Natomiast w złożonych pisemnych wyjaśnieniach, podtrzymując dotychczasowe stanowisko, wskazała ponadto na niekonstytucyjność przepisu art. 618b § 3 k.p.k., uzasadniającą w jej ocenie stosowanie wprost Konstytucji RP, a co za tym idzie przyznanie świadkom utraconego zarobku w jego rzeczywistym, nie zaś ograniczonym ustawowo zakresie”.

² Zob. szerzej: M. Kotulska-Kmieciak, *Reimbursement of earnings or income lost by the party as a result of appearing before a court or a public administration authority*, „Journal of Modern Science” 2024, vol. 59, no. 5, s. 130 i n.

³ A. Bodnar, *Wystąpienie RPO do Ministra Sprawiedliwości z 13.03.2019 r. (II.510.197.2019.MH)*, [https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Przewodnicz%C4%85cego%20Komisji%20Ustawodawczej%20Senatu%20RP%2C%2011.09.2020.pdf](https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20MS%20ws.%20podwy%C5%BCszenia%20%20rekompensaty%20za%20utracony%20%20doch%C3%B3d%20lub%20wynagrodzenie%20%C5%9Bwiadka.pdf), s. 3–6 (15.04.2025); *idem*, *Wystąpienie RPO do Przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Senatu RP z 11.09.2020 r. (II.510.197.2019.MT)*, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20RPO%20do%20Przewodnicz%C4%85cego%20Komisji%20Ustawodawczej%20Senatu%20RP%2C%2011.09.2020.pdf>, s. 3–6 (15.04.2025).

Na mocy glosowanego wyroku Sąd Najwyższy – Izba Odpowiedzialności Zawodowej uniewinnił sędzię. Stwierdził, że zgodnie z dominującą obecnie linią orzecniczą Sądu Najwyższego za błędy w orzekaniu sędzia może być pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej tylko wyjątkowo, a mianowicie w razie dopuszczenia się oczywistego i rażącego pogwałcenia przepisów prawa, widocznego od razu dla każdego, bez wnikania w szczegóły sprawy oraz bez potrzeby analizowania stanu faktycznego i prawnego. Obraza przepisów prawa jest oczywista, gdy błąd sędziego jest łatwy do stwierdzenia i został popełniony w odniesieniu do przepisu, którego znaczenie nie powinno nasuwać wątpliwości nawet u osoby o przeciętnych kwalifikacjach prawniczych, a jego zastosowanie nie wymaga głębszej analizy. W ocenie Sądu Najwyższego w przedmiotowej sprawie takie kwalifikowane bezprawie sądowe nie miało miejsca.

III. W orzecnictwie sądowym prezentowane są sprzeczne stanowiska co do związania sędziego przepisami ustawy, które w jego ocenie są niezgodne z Konstytucją RP, natomiast nie zostały za takie uznane przez Trybunał Konstytucyjny. Znakomity przegląd tych stanowisk możemy znaleźć w uzasadnieniu glosowanego orzeczenia⁴.

Dominuje pogląd, w myśl którego sędzia nie jest uprawniony do nieuwzględniania przepisów, które uważa za niezgodne z Konstytucją RP. Sąd Najwyższy stwierdził, że „[n]ie ma podstaw prawnych, które pozwalałyby sądom na odmowę zastosowania normy ustawowej ze względu na jej sprzeczność z normą konstytucyjną. (...) Sąd, który dochodzi do przekonania o niekonstytucyjności obowiązującej ustawy, którą miałby zastosować przy rozstrzygnięciu sprawy, winien w trybie art. 193 Konstytucji przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu

pytanie prawne co do zgodności tego aktu normatywnego z Konstytucją”⁵. W innym wyroku Sąd Najwyższy wyjaśnił, że bezpośrednio stosowania Konstytucji RP nie oznacza kompetencji do kontroli konstytucyjności obowiązującego ustawodawstwa przez sądy i inne organy powołane do stosowania prawa. Domniemanie zgodności ustawy z Konstytucją RP może być obalone jedynie wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, a związanie sędziego ustawą, przewidziane w art. 178 ust. 1 Konstytucji RP, obowiązuje dopóty, dopóki ustawie tej przysługuje moc obowiązująca⁶.

Mimo pozornej oczywistości powyższego stanowiska prezentowany jest także pogląd odmienny, i to również w orzecnictwie Sądu Najwyższego. W myśl tego poglądu sędzia powinien stosować przepisy ustaw z uwzględnieniem kontekstu konstytucyjnego. Oznacza to, że sąd może odmówić stosowania przepisu ustawy, jeżeli stwierdzi jego sprzeczność z Konstytucją RP. W ocenie Sądu Najwyższego takie postępowanie nie narusza kompetencji Trybunału Konstytucyjnego, gdyż jego przedmiot orzekania jest inny: orzeka on o przepisie prawnym w zakresie jego zgodności z aktem wyższego rzędu, a nie o stosunkach społecznych, które ten przepis reguluje (art. 188 Konstytucji RP)⁷. Powyższe rozumowanie jest obarczone błędem logicznym, ponieważ z przepisów o zakresie kompetencji Trybunału Konstytucyjnego z jednej strony oraz o zakresie kompetencji innych sądów (w tym także Sądu Najwyższego) z drugiej strony wyprowadza się wniosek co do tego, jak te inne sądy (rzekomo) postępują, podczas gdy wynika z nich jedynie to, jak powinny one postępować; z tego zaś, jak sądy powinny postępować, nie wynika bynajmniej to, że tak po-

⁴ Zob. też: M. Kolendowska-Matejczuk, *Zaskarżalność rozstrzygnięć incydentalnych uregulowanych w Kodeksie postępowania karnego w świetle standardów konstytucyjnych. Rozważania systemowe*, Warszawa 2018, s. 82 i n.

⁵ Wyrok SN z dnia 21 lutego 2007 r., II KK 261/06, LEX nr 446285. Podobnie: wyrok SN z dnia 24 czerwca 2004 r., III CK 536/02, LEX nr 172784; wyrok SA w Białymstoku z dnia 29 marca 2022 r., III AUa 1202/21, LEX nr 3419684.

⁶ Zob. wyrok SN z dnia 30 października 2002 r., V CKN 1456/00, LEX nr 57237.

⁷ Zob. wyrok SN z dnia 4 lipca 2012 r., III PK 87/11, LEX nr 1619703.

stępują w rzeczywistości. „Uwzględnianie kontekstu konstytucyjnego” przez sądy powszechne i Sąd Najwyższy wykracza poza „orzekanie o stosunkach społecznych” (rozumiane jako stosowanie przepisu do konkretnego przypadku), które dany przepis reguluje, jeśli poprzedzone jest oceną zgodności z Konstytucją RP tego przepisu, wkraczając jednocześnie w kompetencje Trybunału Konstytucyjnego.

W innym orzeczeniu Sąd Najwyższy stwierdził, jakoby możliwość samodzielnego dokonania przez sąd oceny zgodności przepisów ustawowych z Konstytucją RP na użytek rozpoznawanej sprawy wynikała z dopuszczalności bezpośredniego stosowania Konstytucji (art. 8 Konstytucji RP) oraz z niezawisłości sędziów i ich podległości wyłącznie Konstytucji oraz ustawom (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP)⁸. Można by taki wniosek logicznie wyprowadzić, gdyby sędziowie podlegali tylko Konstytucji RP, nie zaś także ustawom. Z podległości ustawom bynajmniej nie wynika prawo nierespektowania ich.

Podobne stanowisko, sprzeczne z dominującym, można znaleźć w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego. W jednym z wyroków uznał on, że obowiązek przedstawienia Trybunałowi Konstytucyjnemu pytania prawnego co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją RP istnieje tylko wtedy, gdy sąd ma wątpliwości co do tej zgodności. Jeśli natomiast przepis w oczywisty sposób nie jest zgodny z Konstytucją RP, to sąd rozstrzygający sprawę może zastosować przepis ustawy będący podstawą rozstrzygnięcia, który pozostaje w sprzeczności z Konstytucją RP, w sposób „prokonstytucyjny”⁹.

Trybunał Konstytucyjny krytykuje praktykę bezpośredniego stosowania Konstytucji RP poprzez samodzielną eliminację normy ustawowej w zakresie powziętej wątpliwości co do jej zgodności z Konstytucją. W jednym

z reprezentatywnych orzeczeń stwierdził, że „w istniejącym orzecznictwie sądowym można wskazać niemało przykładów upowszechniania się wadliwej praktyki samodzielnego odmawiania stosowania przepisów obowiązującego ustawodawstwa. Skonstatować w konsekwencji należy, że – z jednej strony, w działaniach niektórych sądów rysuje się swoisty deficyt refleksji konstytucyjnej, polegający na niedostrzeganiu problemów konstytucyjnych nawet w sytuacjach, gdy potrzeba skierowania pytania prawnego do TK rysuje się w sposób oczywisty, a z drugiej strony, w działaniach niektórych sądów zaznacza się zjawisko nadaktywności konstytucyjnej, czyli skłonności do samodzielnego podejmowania arbitralnych rozstrzygnięć, ubieranych w formę bezpośredniego stosowania konstytucji, w sytuacjach, gdy konstytucja przewiduje konieczność zachowania drogi pytania prawnego”¹⁰.

IV. Pomijając opisane wyżej kontrowersje dotyczące istoty i praktycznych przejawów bezpośredniego stosowania przepisów Konstytucji RP oraz związania sędziów ustawami, należy zauważyć – wracając na grunt analizowanej sprawy – że niezgodność z Konstytucją przepisu art. 618b § 3 k.p.k. nie jest oczywista. W uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy przyznał – za Rzecznikiem Praw Obywatelskich – że „samo nałożenie maksymalnego pułapu zwrotu w istocie uznać należy za zasadne”, a jedynie „obecnie obowiązująca granica jest rażąco zbyt niska”. Nie kwestionuje się więc celowości (ani dopuszczalności) ustanowienia górnej granicy kwoty, jaka może być zwrócona świadkowi z tytułu utraconego zarobku lub dochodu, tylko jej wysokość. Powstaje zatem pytanie, czy nie jest obarczone błędem stanowisko, w myśl którego zwracanie świadkowi kwoty zbyt małej w stosunku do rzeczywistej straty jest niezgodne z Konstytucją RP, a zwracanie kwoty wyższej, choć wciąż niższej od rzeczywistej stra-

⁸ Zob. wyrok SN z dnia 17 marca 2016 r., III KRS 42/12, LEX nr 2288953.

⁹ Zob. wyrok NSA z dnia 29 listopada 2016 r., I OSK 860/15, LEX nr 2169835.

¹⁰ Wyrok TK z dnia 28 listopada 2001 r., K 36/01, za: M. Kolendowska-Matejczuk, *Zaskarżalność rozstrzygnięć...*, s. 86.

ty, jest zgodne. W obu przypadkach przecież prawo do żądania zwrotu utraconego dochodu lub wynagrodzenia z powodu stawiennictwa w roli świadka, stanowiące – zgodnie z cytowanym przez Rzecznika Praw Obywatelskich i Sąd Najwyższy stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego – „prawo majątkowe podlegające ochronie konstytucyjnej na podstawie art. 64 ust. 2 Konstytucji RP”, nie zostaje w pełni zaspokojone.

Przeciwno ignorowaniu przez sądy przepisu art. 618b § 3 k.p.k. przemawia również konstytucyjna zasada równości obywateli wobec prawa, której takie postępowanie sądów przeczy, gdyż powoduje, że sytuacja świadków i stron, którym przysługuje zwrot utraconego w związku ze stawiennictwem dochodu lub zarobku, jest różna w zależności od tego, czy stawiennictwo miało miejsce przed sądem, czy przed organem ścigania bądź organem administracji publicznej. O ile bowiem sądy mogą sobie pozwolić na ignorowanie przepisów prawa uznawanych przez nie za niezgodne z Konstytucją RP, o tyle organy ścigania i organy administracji publicznej muszą je respektować. W rezultacie osoby, które stały się przed sądami, są w kwestii zwrotu kosztów stawiennictwa uprzywilejowane w stosunku do osób, które stały się przed prokuratorem bądź organem administracji¹¹.

Przechodząc do kwestii najistotniejszej w kontekście sprawy dyscyplinarnej będącej przedmiotem głosowanego orzeczenia, tj. naruszenia prawa przez obwinioną sędzię, należy zgodzić się z Sądem Najwyższym, że „nie stano-

wi naruszenia prawa opowiedzenie się przez sąd za określonym stanowiskiem reprezentowanym w literaturze, bądź orzecznictwie, z przytoczeniem stosownej argumentacji i nieuwzględnienie poglądu przeciwnego”. W rozpatrywanej przez Sąd Najwyższy sprawie chodziło oczywiście o opowiedzenie się przez obwinioną sędzię za jednym z wyrażanych stanowisk dotyczących dopuszczalności ignorowania przepisów ocenianych jako niezgodne z Konstytucją RP.

W przedmiotowej sprawie jednak obwiniona sędzia, orzekając w sprawie zwrotu kosztów stawienia się świadka na wezwanie, zignorowała nie tylko kontrowersyjny przepis zawarty w § 3, ale także niekwestionowany przepis § 4, w myśl którego „utrata zarobku lub dochodu (...) oraz ich wysokość świadek powinien należycie wykazać”. Z treści zarzutu postawionego przez zastępcę Rzecznika Dyscyplinarnego wynika bowiem, że świadkowie nie wykazali ani wysokości utraconego dochodu, ani nawet samego faktu jego utraty, czyli sędzia przyznała świadkom kwoty, o jakie wnosili, bez żadnej weryfikacji zasadności wnioskowania o nie. Sąd Najwyższy zaś zupełnie pominął tę okoliczność w uzasadnieniu podjętego orzeczenia uniewinniającego.

Tymczasem nawet zwolennicy prokonstytucyjnej wykładni art. 618b k.p.k. przyznają, że „obowiązkiem organu procesowego jest zasądzenie na rzecz świadka zwrotu tych należności w wysokości **wykazanej** [podkr. M.K.-K.] przez świadka jako utracona w związku ze stawiennictwem przed organem procesu karnego celem złożenia zeznań”¹², a nie w wysokości zadeklarowanej przez świadka. Na świadku spoczywa ciężar dowodu w odniesieniu zarówno do podstawy, jak i wysokości utraconego zarobku lub dochodu¹³. Jeśli świadek ograniczył się do samego oświadczenia o wysokości utraconego dochodu lub zarobku, to należało wezwać go do

¹¹ W postępowaniu karnym przygotowawczym i w ogólnym postępowaniu administracyjnym kwestia maksymalnej kwoty zwrotu kosztów stawiennictwa osobom, którym taki zwrot przysługuje, jest unormowana analogicznie jak w postępowaniach sądowych (zob. art. 618b § 3 k.p.k., art. 56 § 1 k.p.a. w zw. z art. 86 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2024, poz. 959 ze zm.), ale ani organom ścigania, ani organom administracji publicznej nikt (orzecznictwo ani doktryna) nie przyznaje, rzecz jasna, prawa do oceny zgodności stosowanych przepisów z Konstytucją RP i pomijania przepisów uznanych za niezgodne z nią.

¹² M. Harasimowicz, *O prokonstytucyjnej wykładni przepisu artykułu 618b § 3 Kodeksu postępowania karnego (uwagi dotyczące górnej granicy należnego świadkowi zwrotu zarobku lub dochodu)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2023, nr 3, s. 49–70.

¹³ *Ibidem*.

wykazania w terminie 7 dni faktu rzeczywistej utraty dochodu lub zarobku oraz ich wysokości pod rygorem oddalenia żądania o ich zwrot¹⁴.

O ile zatem można zgodzić się z tezą, że pominięcie przez sąd art. 618b § 3 k.p.k. nie jest

rażącym naruszeniem prawa albo nawet nie jest w ogóle naruszeniem prawa, o tyle nie można tego samego powiedzieć o ignorowaniu § 4 ww. artykułu i zasądzeniu zwrotu żądanej przez świadka kwoty mimo niewykazania przez niego, że rzeczywiście ją utracił. Czy tego typu postępowanie sędziego powinno skutkować odpowiedzialnością dyscyplinarną – to zupełnie odrębna kwestia, nierozważana w niniejszej glosie.

¹⁴ K. Eichstaedt [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. II: *Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX/el. 2025, teza 8 do art. 618b.

Abstract

Reimbursement of earnings or income lost by the witness as a result of appearing before a court – commentary on the ruling of the Supreme Court of 5 June 2023, I ZSK 44/22

Keywords: reimbursement of summons appearance costs; direct application of the Constitution; democratic state of law; rule of law; judicial independence; judicial law

The Art. 618b § 3 of the Code of Criminal Procedure establishes the upper limit of compensation for lost earnings or income that may be awarded to a witness in connection with his appearance before a criminal court. This maximum amount is much lower than the average daily wage of a person receiving the minimum wage and, as such, in most cases, does not compensate for the actual loss suffered by the witness who appeared before the court. For this reason the above-mentioned provision is considered inconsistent with the Constitution. For now, however, the Constitutional Tribunal has not recognized it as such, so this provision remains in force. Nevertheless, some judges do not apply it, assuming that they have the right to omit provisions that, in their opinion, are inconsistent with the Constitution. By doing so, they expose themselves to disciplinary liability. This gloss (partially critical) concerns the judgment of the Supreme Court – Chamber of Professional Responsibility, pursuant to which the court acquitted a judge who had acted in such a way.

Bibliografia

Literatura

Demendecki T. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz*, red. A. Jakubecki, Kraków 2005.

Eichstaedt K. [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. II: *Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX/el. 2025.

Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A., *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98–124 k.p.c. Komentarz*, Warszawa 2019.

Harasimowicz M., *O prokonstytucyjnej wykładni przepisu artykułu 618b § 3 Kodeksu postępowania karnego (uwagi dotyczące górnej granicy należnego świadkowi zwrotu zarobku lub dochodu)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2023, nr 3.

Jaśkowska M., Masternak M., Ochendowski E., *Postępowanie sądowoadministracyjne*, Warszawa 2004.
Kolendowska-Matejczuk M., *Zaskarżalność rozstrzygnięć incydentalnych uregulowanych w Kodeksie postępowania karnego w świetle standardów konstytucyjnych. Rozważania systemowe*, Warszawa 2018.

Kotulska-Kmiecik M., *Reimbursement of earnings or income lost by the party as a result of appearing before a court or a public administration authority*, „Journal of Modern Science” 2024, vol. 59, no. 5.

Nowicki K. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2021.

Akty prawne

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2024, poz. 959 ze zm.)

Orzecznictwo

Wyrok TK z dnia 28 listopada 2001 r., K 36/01.

Wyrok SN z dnia 30 października 2002 r., V CKN 1456/00, LEX nr 57237.

Wyrok SN z dnia 24 czerwca 2004 r., III CK 536/02, LEX nr 172784.

Wyrok SN z dnia 21 lutego 2007 r., II KK 261/06, LEX nr 446285.

Wyrok SN z dnia 4 lipca 2012 r., III PK 87/11, LEX nr 1619703.

Wyrok SN z dnia 17 marca 2016 r., III KRS 42/12, LEX nr 2288953.

Wyrok NSA z dnia 29 listopada 2016 r., I OSK 860/15, LEX nr 2169835.

Wyrok SA w Białymstoku z dnia 29 marca 2022 r., III AUa 1202/21, LEX nr 3419684.

Inne

Bodnar A., *Wystąpienie RPO do Ministra Sprawiedliwości z 13.03.2019 r. (II.510.197.2019.MH)*, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20MS%20ws.%20podwy%C5%BCszenia%20%20rekompensaty%20za%20utracony%20%20doch%C3%B3d%20%20lub%20wynagrodzenie%20%C5%9Bwiadka.pdf> (15.04.2025).

Bodnar A., *Wystąpienie RPO do Przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Senatu RP z 11.09.2020 r. (II.510.197.2019.MT)*, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20RPO%20do%20Przewodnicz%C4%85cego%20%20Komisji%20Ustawodawczej%20Senatu%20RP%2C%2011.09.2020.pdf> (15.04.2025).